

پەرسنار

شمارە (۸) ی ئادەتیی ۲۰۱۳

گۆنھاریکی تەندروستی و پەروەشیری گشتی وەرزی، کۆمەڵەیی زانستی پەرسناری کوردستان دەستی دەکات

سینگە کوژە

ویداریک لێ گەل سەرۆکی کۆمەڵەیی
زانستی پەرسناران

بەرە و سیستەمیکی
شارستانی نووی پەرسناری

ویداریک لێ گەل راگری کۆلیژی
پەرسناری

مەندێ ئیقرێ الثقافی

www.iqrahlamontada.com

سەردانی ستافی کۆمەڵە
بۆ شارێ سلێمانی

گەرنگی هەبوونی ئەنجومەنیکی پەرسناری لێ
کوردستان

دیاره گۆقاریك به ناوی پهرستار تهكانیه بۆ
شان بهشان کردنی قهلم و سهرنجهکانی پهرستار
بۆ بهرهو پیش بردنی ئاستی زانیاری و کرداری
پهرستاران کوردستان به ههموو ئاستهکانیهوه،
ههر بۆیه بۆ جاری دووهم و سییهم کۆمهلهی زانستی
پهرستاران کوردستان جاریکی تر خۆی نوی کردهوه
دوای بهستنی کۆنگره له (۲۵/۸/۲۰۱۲) به هیوای ئهوهی
ئهم کۆمهلهیه بیهته مۆمی رۆشنکهرهوه و سونبولی
کۆکردنهوهی ههموو پهرستاران له دهوری خۆی بۆ
داکۆکیکردنی ئهرکهکانیان به شیوهیهکی زانستی و
سهردهمیان به بۆئاسودهکردنی باری دهروونی و جهستهیهی
نهخۆشهکانمان. جابۆئاسانکاری کردنی بهدهستهیهانی
ئامانجهکانمان داوا له بهرپرسه تهندروستهیهکان
دهکهن که پهرستاری لیهاتوو و شارهزاو به ئهموون
لهسهر بنچینهی زانستی و لهخۆ بووردهیهی دابنیه بۆ
بهریوهبردنی بهشهکانی پهرستاری له فهرمانگه و
نهخۆشخانهکان. وهههروههاهیوای ههموو پهرستاری که
که سهندهیکایهک به ناوی سهندهیکای پهرستاران
کوردستان به زووترین کات دابمهزیت هاوتا وهک ههموو
پهرستاران جیهان بریاری خویان له رووی کار و داکۆکی
وسیستههم گۆرین له پیناوباشتر خزمهتکردنی کهسانی
ساغ و نهخۆش به دهستی خویان بیهته، بۆیه هیوادارین
جاریکی تر لایه نهپهویهندهاره ریگههکان له دروستبوونی
سهندهیکا چاوبه بهرژهوهندی گشتی کۆمهلهانی خهڵکی
کوردستان بخشینهوه و پهله بکهن له دروستبوونی
ئهم سهندهیکایه.

پەرستار

ژماره (۸)

دیدارنك له گهڻ سهرۆكى كومهله ل ۲-۴

هاوارنك له نمووشخانهی ئیمیرجنسیهوه . . ل ۵

دیدارنك له گهڻ راگری کۆلیژی پهرستاری ل ۶-۷

هه‌بوونی ئه‌نجومهنه‌یه‌کی پهرستاری له ههرێمی کوردستان ل ۸-۹

کەسیه‌تی خۆت بناسه؟ ل ۱۰-۱۱

سینگه‌ کۆزه ل ۱۲

(BMI) چیه؟ ل ۱۳

به‌ره‌و سیستمه‌یه‌کی شارستانی نوی ل ۱۴

پهرستاری کاراکی یه؟ ل ۱۵

دیدارنك له گهڻ سهرۆكى به‌شی پهرستاری ل ۱۶

کیمبونا پلاگه‌رماتیا له‌شی ل ۱۷

چاره‌سه‌ری پو‌جی ل ۱۸-۱۹

کار و چالاکیه‌کانی کومهله . . . ل ۲۰-۲۱

Computer virus affects human P22-23

Hepatitis C virus P24

Cardiovascular Perfusionist P25-27

ICD P28

خاوه‌ن بيمبار
کومه‌له‌ی زانستی پهرستاران
کوردستان

سه‌ر نوسه‌ر
شالوو فارس احمد ناویر دالی

به‌ر ئوه‌به‌ری نووسین
ره‌یان جوهر حسین

ده‌سته‌ی نووسه‌ران

- د.کریم فتاح غزیز
- د.عبدالقادر حسین
- سه‌ره‌نگ قادر ابراهیم
- هیوا احمد محمد
- هه‌ندریڤ یونس نجم
- شالوو فارس احمد
- ره‌یان جوهر حسین
- نورالدین حمدامین علی
- بوره‌هان علی حه‌مه حسین

نه‌خشه‌سازی و نابب
نه‌ندازیار / هو‌گر رحمان زووف

ناوێشان: ههرێمی کوردستان/ هه‌ولێر/ دووساییدی نه‌روۆز/ ته‌غیشت فه‌رمانگه‌ی ئای تی

Email: harva888@gmail.com

دیداریک له گهل بهرێز سه روکی کومه لهی زانستی په رستارانێ کوردستان

ئا/ شالاو فارس ناوێردانی - په رستاری زانکو

دکتور ئهم کاته تان باش، سوپاس بو بهرێز تان بو رخصساندن ئهم دهرفه ته،
بو ئهمه ی بتوانین له نزیکه وه ئهم دیداره له گهل بهرێز تان ته انجام بدین.

د. کریم فتاح عزیز سه روکی کومه لهی زانستی په رستاران

پ/دەتوانی بەشیوەیکی گشتی ئامانجەکانی کۆمەڵەمان بۆ
روون بکەیتەوە؟
و/ ئامانجەکان بە گشتی بەروەنیشەردنی کاری پەرساریە لە
کوردستان.

پ/تایا دوا کوئێزاسی کۆمەڵە کەیی بوو؟
و/ دوا کوئێزاسی کۆمەڵە لە ۲۰۱۲/۸/۲۵ لە ھۆتیل (قان
رۆنا) ئەنجام درا، تێیدا دەستی نۆی کۆمەڵە ھەڵبژێردا بە
ئامادەبوونی زۆری پەرسارانێ زانکۆ لە گشت پاریزگاکی
کوردستان. ھەروەھا نوێنەری بەریز پاریزگاری ھەولێر و
دادوەری بەریز ئامادەبوون. کۆنگرەکە بە سەرکۆتویی
کۆتایی ھات و دەستی نۆی دەست بەکار بوو.

پ/پەروەندیان لە گەڵ دەستی پێشووی کۆمەڵە چۆن بوو؟
و/ من لێرەو دەمووی زۆر سوایسی دەستی پێشووی
کۆمەڵە بکەم کاری زۆر چاکیان ئەنجام داوە و جێ پەنجیان
دیارە لە کار و چالاکی بە زانستی و کاریگەرەکان، تێشاش
ھاوکارمان دووبارە سوایسیان دەکەم.

پ/چالاکیەکانی کۆمەڵە لە تێشادا لەجێدا چۆن دەیتەو؟
و/ ئاتوانم بە تەحیدید بێم تەنها ئەم چالاکیانە ئەنجام دەدەن.
چونکە چالاکیەکانمان پەروەست بە ئیوئەستەکانی پەرساران
و نەخۆشخانەکان و ھێ ترش. بەلام دەکرێچ لەم خالەیی
خوارووەدا چالاکیەکان کورت بکەیتەو:
۱. بەروەنیشەردنی ئاستی زانستی و پراکتیکی پەرساران.
۲. کردنەوی خولی راھێنان لە بوارە جیا جیاکاندا.
۳. وێنە و وێنە و سیمینار و وێرکەشۆپ.
۴. دەکرێ گۆفاری (پەرسار) بەشیوەیکی وەزیری.
۵. دەکرێ نامبەلکە و رۆژنامە و پامپلیت لە کاتی
پێوستیدا بۆ ھەموو پاریزگاگان.

۶. دیدار و کۆبوونەو لە گەڵ لایەنی پەروەنددار.
۷. مەشق پێکردنی پەرساران لە بوارە جیاوازەکاندا.
۸. دروستکردنی پەروەندی لە گەڵ سەندیکا و کۆمەڵە و
رێکخراوەکان لە ناوێ و دەروە و لات.

پ/تایا پەروەندیان لە گەڵ کۆئێزاسی پەرساری چۆنە؟
و/ پەروەندیان زۆر باشە و بێسوایسەو بەریز راگری
کۆئێزاسی ھاوکارمانە لە راھەرانە کارەکانمان لەو بابەتەیی کە
پەروەندی بە ئێوانەو ھەیت وەک داڕێژکردنی مامۆستای بۆ
سیمینار و وێرکەشۆپ.

پ/دەتوانی دەکۆت لە دێرێکدا خۆت ناسینی؟
و/ من دەتوانم کۆمەڵە کۆمەڵە، لە سالی ۱۹۸۱ لە کۆئێزاسی
پەرساری زانکۆی بەغدا پروانامەیی بە کۆئێزاسی بە دەست
ھێنا و لە سالی ۲۰۰۲ پروانامەیی ماستەرەم لە کۆئێزاسی
پەرساری زانکۆی موصل لە بۆاری پەرساری تەندروستی
کۆمەڵ بە دەستھێنا و لە سالی ۲۰۰۹ پروانامەیی دکتۆرام لە
ھەمان بۆارد لە کۆئێزاسی پەرساری زانکۆی ھەولێر پێشکی
بە دەستھێنا و بۆ ماوەیکی زۆر لە وەزارەتی تەندروستی
کارم کردووە و لە سالی ۱۹۹۲ و لە پێمانگەیی تەکیکی
پێشکی ھەولێر وەک مامۆستای کارم کردووە و بۆ ماوەیکی
زۆر سەرۆکی بەشی پەرساری بووم لە پێمانگەیی ناوێراو.
و تێش مامۆستای لە کۆئێزاسی پەرساری زانکۆی ھەولێر
پێشکی و بەردەوام لە سەر کارەکم.

پ/کۆمەڵە چۆن دروست بوو؟
و/ لە سەرەتایەو پێرۆکە لە لایەن چەند مامۆستایەکی زانکۆ
و ھەندێ دەروەندێ تری کۆئێزاسی پەرساری سەری ھەلدا
و ئەم پێرۆکیان داھێراند و ئێوانیان رەزنامەیی حکومەتی
ھەرێمی کوردستان بە دەست ھێن و کۆمەڵە دەست بە کار بوو.

پ/ناوی کۆمەڵە کەمان لە تێشای چۆنە؟
دەستی بالا لە کۆئێزاسی؟
و/ کۆمەڵە لە تێشادا ناوی (کۆمەڵە زانستی پەرساران
کوردستان)ە. بارەگای لە ھەولێر دەکۆتە سەر جووت
سایدی گەرەکی نەورۆز تەبەش (فەرمانگەیی تەکنۆلۆجیای
زانباری IT-). وە کۆمەڵە مالی گشت پەرسارانە بە گشت
ئاستەکانەو.

پ/پێکھاتەیی کۆمەڵە لە تێشادا چۆنە؟
و/ کۆمەڵە پێکھاتووە لە سەرۆک و جێگر و ئەندامانی دەستی
بالا و نوێنەرمان لە پاریزگاکی ھەرێمی کوردستان.

پ/تایا تێو لێبان لە پاریزگاکی تری ھەرێمدا ھەبە؟
و/ نەخێر بەلام کارەکانمان لە رێگای نوێنەرمانی لەشارەکانی
(سەیمانی، کۆکۆ، دھۆک، ھەولێر) بەرێو دەچێت.

پ/پەروەندی زانستی و کاریگەرشیان لە گەڵ کێ و لە چ
ئاستەکیە؟
و/ پەروەندیان لە ئاستەکی باشدایە لە گەڵ وەزارەتی
تەندروستی و خۆبەدنی بالا و ناوێ و پاریزگای ھەولێر و
گشت نەخۆشخانە و فەرمانگەکانی تر و ئێوانی سەندیکا و
کۆمەڵە و رێکخراوەکانی کە لەبۆاری تەندروستی کار دەکەن.

لە سەرەتایەو
پێرۆکە کە
لە لایەن چەند
مامۆستایەکی
زانکۆ و
ھەندێ
دەروەندێ
کۆئێزاسی
پەرساری
سەری ھەلدا

زانکۆی ههولێری پزشکی / کۆلیژی په‌رستاری ده‌رچووانی خولی چوارهم

ئامانجمان
به‌گشتی
به‌ره‌م‌پێش‌بردنی
کاری
په‌رستارییه‌له
کوردستان

وه هه‌روه‌ها ئامانجی داهاتوویمان ئه‌وه‌یه‌ که
سه‌ندیکایه‌کی تایبعت به‌ په‌رستاران دایمه‌زێت بۆ
رێکخستنه‌وه‌ی کاری پشیمی و زانستیان و داکوکیکردن له
مافه‌کانیان هه‌روه‌ک له‌ گشت ولاتانی جیهان ئهم سه‌ندیکایه
سه‌ربه‌خۆیه‌ و کاره‌کانی جێی به‌جێده‌کات، ئه‌میش بۆ
باشترکردنی کاری په‌رستاری له‌ ناو نه‌خۆشخانه‌کان و
ده‌ره‌وه‌ی نه‌خۆشخانه‌کاندا له‌ هه‌رێمی کوردستان.

پ/ هیچ په‌رسا‌رنه‌کان نه‌ساوه، دوا ووتت چیه‌؟
و/ دوا ووتم هیوام وایه‌ ئامانجه‌کانی کومه‌له‌که‌مان بێته‌ دی
و کاری په‌رستاری پێش‌ بچین له‌ کوردستان به‌ هاوکاری
گشت په‌رستارانێ به‌رێز.

له‌ کۆتاییدا زۆر سوپاس بۆ دکتۆر کریم
فتاح عزیز سه‌روۆکی کومه‌له‌ی زانستی
په‌رستارانێ کوردستان بۆ ره‌خساندنی
ئهم ده‌رفه‌ته‌، سوپاس بۆ بۆ به‌رێزتان و
هیوای سه‌رکه‌وتنتان بۆ ده‌خوازن.

پ/ ئایا ئامانجی تێستا و داهاتووێتان چیه‌ که نه‌هاتوته‌ دی به
هیوان بێته‌ دی؟

و/ به‌راستی ئامانجمان گه‌یژ زۆره‌ به‌لام گرتگ کرداره‌ وه
ده‌کرێ ئامانجه‌که‌مان له‌م خالانه‌دا کورت بکینوه:

أ- رێکخستنی گشت ئاسه‌کانی په‌رستاری
و جێبه‌جێکردنی (Job Description) و به
دۆکومینتکردنی کاری په‌رستاری له‌ فایلی نه‌خۆش (Nursing Notes).

ب- بۆلینکردنی په‌رستاران به‌ گۆڕه‌ی تایبعتدیتی و
په‌رمێدانی تایبعتدیه‌کان.

ث- پێگه‌یاندنی په‌رستاران تا ئاستی RN--
(Registered Nurse) که ئاسه‌یکی جیهانی
سانده‌ره‌ بۆ په‌رستار.

پ- پێگه‌یاندنی په‌رستاران تا ئاستی په‌رستاری کارا
(Nurse Practitioner) تا بێته‌ خاوه‌ن پروانه‌ی
به‌رز وه‌ک په‌رستارانێ جیهان.

ج- جێبه‌جێکردنی به‌رنامه‌ی (Mentorship)
له‌ گشت نه‌خۆشخانه‌کان بۆ ئه‌وه‌ی قوتایی که‌ ده‌جێته
کۆلیژ له‌لاین که‌سانی په‌سپۆر له‌ بواره‌ جیاجاکان مه‌شتی
پێشکێرت تا ساز و ئاماده‌ بێت بۆ پێشکێشکردنی کاری
په‌رستاری وه‌ بێته‌ فێرکاریش بۆ قوتاییانی دوا‌ی خۆی.

دھوسى و ئىمى تىر ھىمىوى لە ئىستوى پەرسار بو
بەجۇرىك ھەر كەس بە ئىش و بەرپىسارمى خۇي
دەزانى و بە ئىركى خۇي ھەلدەسا .

بەم جۇرە وىك ھىمىو نىمۇشخانىمىكى وولانە
پىشكىكوتەكانى جىهان نىمۇشخانىا لە دەركى سەرەكى
نىمۇشخانىا لە كىسوكارى وەردەگرت و دولى چەند
رۇژنىك لە ھىمان دەركا نىمۇشەكە بە تەندروسىيەكى
باش رادەستى كىسوكارى دەكرەو بەمى ئىمى كىسوكارى
نىمۇش پىنە ناو نىمۇشخانىا و بى ئىمى ئاگادارى ھىچ
كارو بارو رۇتېنىياتى ئىشى ناو نىمۇشخانىا بىن جىگە لە
مۇركۇدىنى قۇرمى رەزامەندى بۇ نىمۇشخانىا نىشەرگەرى
بۇ نىمۇشەكە ئەگەر پىنسىتى كىرەكە ئەم قەدەگە كىردىنى
ھاتوو چىزى كىسوكارى نىمۇش بۇ ناو نىمۇشخانىا سوودى
خۇي تېدىلە كە ئاكرى لېرەدا باسى بىكەم چۈنكە لە بابەتەكە
دەردەچەم قەسى زىاتر ھەلدەگىرى .

بەشۈبەكى گىشى ئەم نىمۇشخانىمىكى وىك ھىمىو
نىمۇشخانىمىكى وولانە پىشكىكوتە لە رووى سىستېم
و كارگىرى و خىزمەتكىدىنى نىمۇش بەرپە دەچو بەلام
لە لايىنى بىناو ئىسكائىياتى ماددى و كەلپىل و ئامىرە
پىشكىكەكان لە ھەر ھىمىو نىمۇشخانىمىكى شارى ھىمىو
بەشى كەترو پىنازىر بو .

جىبى سەرسوورمانە وەزارەتى تەندروسى و ئىمانەت
نىمۇشخانىا تايىمەكەنەش تا ئىستانبۇلنىو سوود لەم
جۇرە سىستېم و خىزمەتكىدىنى وەرگىز جىگە لە نىمۇشخانىمىكى
سەمەرى دل نىمەت كە تۈانى ھىمان سىستېم و بەرپە بىردىن
پەرمە بىكا بۇ خىزمەتكىدىنى نىمۇش، وە ئەك ھەر سوودمان
لى وەرنەگرت و كۆپى سىستېمەكەمان نەكردو بەكارمان
نەمىنا لە گىشت نىمۇشخانىمىكى تىرى ھەرنىم، بەلكو بە
پىشت گۆى خىست و پالپىشى نەكردن و گىنگى پىنەدان بەم
نىمۇشخانىمىكى رۇژ لە دولى رۇژ پەكى دەخىن و ئاواى
لېدىت وىك ھەر نىمۇشخانىمىكى لە نىمۇشخانىمىكى تىرى
لېدەكەن و لە كۈنلەدا ھىوادارم و داواكارم لە سەركەپىنى
ھەرنىم و ھىكۈمەتى ھەرنىم و وەزارەتى تەندروسى تۈورنىكى
جىدى تىر لە بۈارى تەندروسى و سىستېمى بەرپە بىردىن
نىمۇشخانىمىكى بىدەنە، لە ھىمىوشى گىنگىر ئىمىيە كە
كارنىكى جىدى بىكرىت بۇ لە دىكېوونى پىرۇژى (job
description) (و جىبىجىنەكەندى ئاكو ھاۋالەتى ئىشەش
بەشۈبەكى ئىمىيە خىزمەت بىكرىن .

نىمۇشخانىمىكى تىمىجىنىسى لە سالى ۱۹۹۸ لە شارى
ھىمىو بە ناۋى (life support for civilian war
victim) دامەزراۋە لە لايىن رىكخراۋىكى مەۋىنى
جىهانى كە ناۋى تىمىجىنىسى بە ئەم نىمۇشخانىمىكى لە لايىن
(international staff) سەمەرىشى دەكرە .

ئەم نىمۇشخانىمىكى ئاكو نىمۇشخانىا بوو لە تۈوان ھىمىو
نىمۇشخانىمىكى ھەرنىم كە بە سىستېمىكى تەندروسى
جىهانى و بە بەرپە تىن كۈالىنى و بەشۈبەكى پىرۇفىشال
ۋانە پىشەگەرى ھەر لە كارگىرى و دىكۇرو پەرسارەكان
و كارمەندە تەندروسىيەكان و كارمەندى تىش خىزمەتەن
ئەك ئەمىا بە خەلكى شارى ھىمىو و كوردەستان بەلكو لە
ھىمىو شارە جىاجىكانى عىراق روۋان لەم نىمۇشخانىمىكى
دەكرە بەمىوى ئىمى كە كۆى پىست بېوون بە چ جۇرنىك
پىشۋازى لە نىمۇش دەكرى و چۈن چارمەرى دەكرى و
چۈن رادەستى كىسوكارى دەكرىتەو بە تەندروسىيەكى
باشمە . ئەم نىمۇشخانىمىكى ئەمىا ئەم نىمۇشخانىمىكى پىشۋازى
دەكرە بۇ چارمەركەند كە بەمەر جۇرنىك لە جۇرەكانى
تەمىنى بىردىن بېوون ياخود سوۋابىن وە ھەر ھەمە ئىمى
نىمۇشخانىمىكى كە كىشىمان لە بېرپە پىشت بۇ دروست بوۋا
جا بە ھەر روداۋىك پىت .

ئەم شىتەنى باسەم كىرەك زۇرپەنى خەلك بزانى بەلام من
دەمىوى باسى ئىمەرە گىنگەكەنى بابەتەكە بىكەم كە جىاۋازى
ئەم نىمۇشخانىمىكى چى بوو لەكەل نىمۇشخانىمىكى تىر ؟

ئەگەر باشىر بوو تا چەند وەزارەتى تەندروسى تۈانى سوود
لەشۈبە بەرپە بىردىن و پىشكىكەندى پەرسارى پىرۇفىشال و
كارمەندى لېھاتوو وەرگىز ؟

ياخود ئاۋا تۈانى ئەم سىستېمە رىك و پىر لە خىزمەتكەندە
بىگۈزىتەو بۇ ئاۋا خەلىدى وەزارەت و فەرمەنگە
نىمۇشخانىمىكى تىرى كوردەستان ؟

ئەم نىمۇشخانىمىكى لەلەن دەستەك بەرپە بىرەكە لە بۈارى
كارگىرى پىشۋېروون نە دىكۇرو نەكارمەندى تەندروسى
كارۋابارى كارگىرىمان نەكردە چۈنكە وەكو بەش و پىشۋېرى،
كارگىرى بۈارى كارى ئىمان نەمو .

لەلەن تەندروسى و چارمەركەند و خىزمەتكەندى نىمۇش
... ھەت، كە بەرپەس لەم بۈارە خەلىدى پەرسار بوو، لەلەن
پەرسارەو كارۋابارى نىمۇشەكانى نىمۇشخانىمىكى بەرپە
دەچو بەجۇرنىك پەرسار ئەم نىمۇشخانىمىكى بەرپە دەكرە
كە دىكۇر ئەمىا نىشەرگەرى دەكرە رىنەمانى و تىببىنى خۇي

تا چەند
ۋەزارەتى
تەندروسى
تۈانى سوود
لەشۈبە
بەرپە بىردىن و
پىشكىكەندى
پەرسارى
پىرۇفىشال
و كارمەندى
لېھاتوو
ۋەرگىز ؟

دیدار پاك له گهل به ریږز راگری کولنږی په رستاری

ښا / سه رهه ننگ قادر - نه ندامی ده سته ی بالا

دکتوره نه م کاته تان باش سوپاس بو به ریږز تان بوړه خساندنې نه م ده رفته ته، بو
نه وهی بتوانین له نزیکه وه نه م دیداره له گهل به ریږز تان نه نجام بدهین.

بروانامی
دکتورام له
همان بواردا
بده سته ښا
له کولنږی
په رستاری
زانکوی
همولنږی
پزیشکی

پ/ دکتوره منډووی دامه زړاندنې کولنږی په رستاری
ده گه رتیموه بو که؟
و/ بمل دوی نموی وک ماموستا کارم ده کرد له پمیانگا
زوربې کات بده وای چارمسره ده گه رلین بو روشی
په رستاری که شو کات هېچ گورنکاری و تازه گری له
نمخوشخانمو بواړی په رستاری نمبو، ښه وک چارمسره رنک
پیرمان کردموه له ښکیماندنې که هملگری پروانامی نه کادیمی
به رز (به کالوریزوس) بیت، ښه بیروکې دامه زړاندنې
کولنږنکی په رستاری هاته کایموه، دوی نموی لږنیک له
راگری کولنږه پزیشکیمان (پزیشکی گشتی، پزیشکی ددان،
ده رمانسازي) و ښه رې وه زارعتی تندرستی وه بده
یه کیک یو له نندامانی لږنې دامه زړاندنې شم کولنږه،
ښه سالی (۲۰۰۰) بریاردرا به دامه زړاندنې شم کولنږه وه
ناماده کاری کړا بو وه رگرتن قوتابیان بو سالی (۲۰۰۱)، ښه
قوتابیان هاته وه رگرتن له سالی خونندنې (۲۰۰۱-۲۰۰۲)
وه تا تېسا سالنه به ردمواین له وه رگرتن و دمرچوواندنې
قوتابیان شم کولنږه.

پ/ دکتوره ده کړت کورنیک له کاری پشینعت باس
بکیت؟
و/ من ناوم (فیان عفان نقشه ندی)، ده رچووی کولنږی
په رستاری زانکوی به ندام، جگه له نیکامه دوو سال کاری
په رستاریم کردوه له نمخوشخانې فزیکاری سلیمانی و
له گهل کارکردنم له نامادې نمخوشیاری سلیمانی وانم
و توتیموه و له سالی ۱۹۹۳ وک ماموستا له پمیانگې ته کیکي
همولنږ له بشی په رستاری کارم کردوه، له سالی ۲۰۰۵
بروانامی ماجستیم بده ست هېنا له بواړی په رستاری
ښکیشوو (Adult Nursing)، وه له سالی ۲۰۰۹
بروانامی دکتورام له همان بواردا بده سته ښا له کولنږی
په رستاری زانکوی همولنږی پزیشکی، وه سالی ۲۰۱۰ وک
راگری کولنږی په رستاری له له کولنږی په رستاری زانکوی
همولنږی پزیشکی دصت به کاربووم تا تېسا ش به ردموام.

هۆكاری سهرهکی دهگهریتومه بۆ نه بوونی سیستمیک تغذروستی سهردهمیانه وڵک به رنامهی وه صفی کار

پ/ وڵک کۆلیژی چیان کردووه بۆ پیشخست و به سهردهمی کردنی بواری په رستاری؟

و/ بۆ چوونمان وایه که دروستکردنی په یوسفدی نه کادیی له گهل زانکۆکانی دهروهه یه کیکه له خاله به مهنزه کان بۆ پیشخست و به سهردهمی کردنی نه بواره، بۆیه له سهر نه م به مایه کۆلیژه کومان چهن دین چالاکی و خول و په یوسفدی نه کادیی دروستکردووه له گهل زانکۆکان بۆ نهونه په یوسفدی زانستیمان هیه له گهل زانکۆی (Red Cross) ی سویدی بۆ گورینمهی قوتایان و ماموستایانی ههر دوولا که به شدارین له پرۆسی خوندن، بۆ ماوهی ههشت سال نه پرۆگرامه به ردهوام دهییت که له سالی پاروه دهستی پیکردووه، وه له پرۆژهکانی (British Council) توانیمان دوو پرۆژه به دهست به ینین که ههر دوو پرۆژه که هاته بواری جی به جیکردنمه، به کیکان پرۆژهی دامه زانندی بهشی مامانیه له کۆلیژ که له گهل زانکۆی (Surry) ی به رستانی نه بامدرا، وه دوو میان خوولی راهینانی ماموستایانی کۆلیژ بوو له بواری تیوری و کرداریومه هاتوته بواری جی به جیکردنمه به هاوکاری زانکۆی (Eadge Hilla) ی به رستانی تیادی ده (۱۰) ماموستا سوودمهند بوون له پرۆژهیه.

وه خالیکێ تر تیه ههولانداده گورانکاریه کان له بواری کرداریومه نه بام بدین نه م به داینکردنی بودجهیکی تالیف له لایهن سه روه کایمێ زانکۆی ههولیری پێشکیموه بۆ گرینی چهن دین تانیی پێشکی نه یوست بۆ تاقیکه کان.

وه خالیکێ تر کۆلیژی په رستاری ئاسانکاری تهواوی کردووه بۆ ئاردنی قوتایان و ماموستایان بۆ دهروهی ولات بۆ به دهستینانی بروانامهی به رزتر له بواری په رستاری بۆ نهونه شمش قوتایی دکتوراسانی هیه له دهروهه پێنج له ولاتی به رستانیا و یه کیکیش له ولاتی ئیران. ده قوتایی ماسه رمان هیه له ولاتانی به رستانیا و فهرسا و مالیزیا و هیندستان و ئوستورالیا و ئه مریکا. که پیمان وایه سوودی زوری دهییت بۆ کۆلیژه کمان له ئابندهدا به تالیفمێ بۆ به سهردهمی کردنی پرۆسی خوندن و سیستمی تغذروستی و بواری په رستاری. له تیسادا چوار له به ریزانه بروانامهی ماسه ریان به دهستیناوه و گهراونه تومه و له کۆلیژ کار دهکن.

پ/ هیچ پرسیاریکمان نهماوه، دوا ووتت چیه؟

و/ دوا ووتم هیوام وایه ئامانجهکانی کومله کمان بیه دی و کاری په رستاری پێش نهچن له کوردستان.

پ/ رهوشی کۆلیژی په رستاری له تیسا و داهاتوو چۆن دهییتی؟

و/ کۆلیژی په رستاری له دواي دامه زانندیومه به مچند قوتاییک تیه ریه تا گهیشته ته نه سروه به خوشحالیهوه دهواتم بۆ ۱۵ کۆلیژ له عیراقدا هیه چواریان له ههر نهی کوردستانه، له رهوی زانستیموه کۆلیژه کمان یه کیکه له باشتین کۆلیژه کان به به راورد له گهل کۆلیژهکانی تر. به به لگهی به رزی ئاستی قوتایان چونه که سالانه کسانێ پسیور له دهروهه دین بۆ ههله نه گاندنی پرۆسی خوندن و تاقیکردنمه له روانگی نهوانمه پیمان دهلین ئاستی قوتایه کاتان له پرۆسی خوندن زور به رزه.

پ/ به شیهیهکی گشتی رهوشی په رستاری چۆن دهییتی له ههر نهی کوردستان؟

و/ به داخمه له دواي ههول و تیکوشان بۆ کردنمهی چوار کۆلیژ له ههر نه وه ژماره یکی به رچاو له په رستاری ئاماده کراو بۆ کاری په رستاری، به لام تا تیسا گورانکاری نهوتو له بواری په رستاری ههستی پێنه کراوه؟! بۆچی؟

به رای تیه بۆچی نه بواره گورانکاری سهردهمیانه به خنیموه نابینت. ههولیک رایان وایه که خودی په رستاران هۆکارین به لام من رام وایه راسته په رستاران رۆلیان هیه به لام هۆکاری سهرهکی دهگهریتومه بۆ نه بوونی سیستمیکێ تغذروستی سهردهمیانه وڵک به رنامهی وه صفی کار (Job Description) بۆ په رستاران و پێشکان و سهرجه م کارمهندانی تغذروستی وه نه م به رنامهی نهخشه رنگیه بۆ ههر کاریک وه حالهتی کونی نه م سیستمه وای کردووه که نهواي کاره کان له سهر به چهنی کۆن بروات که شیهیهکی نهقلیدی وه رگرتووه. نه م به بۆ کاری په رستاری خوی له خۆیدا کارمهاته، چونکه کاری په رستاری که پێناسه دهکرت دوتیری (زانست و هونه ره). تینجا نه م دوو دهستواژه پێوسیانی به تازه گه ری و ریکخست هیه.

پ/ چی به کورت باشه بۆ به رهوینشبردنی پێشی په رستاری به شیهیهکی گشتی؟

و/ پیمان وایه، به نه کادیی کردنی نه م پێشیه به شیهوانیکی سهردهمیانه و داینکردنی تهواوی پیداوستی کارکردنی په رستاری له سهرجه م نه خوشخانه و بنکه تغذروستی به کادا، جی به جیکردنی وه صفی کار بۆ په رستاران و لایینی تری سیستمی تغذروستی و باشتکردنی لایینی دارایی په رستاران بهوه که هاوسنگ بێت له گهل نه رک و کارکردن.

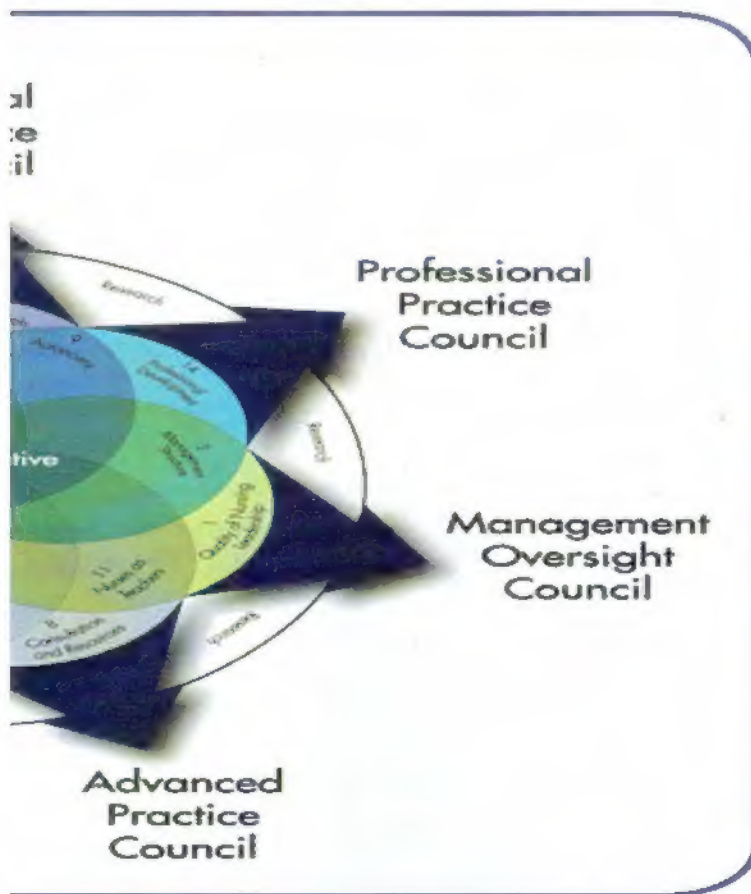
له کوتایدا زور سوپاس بۆ دکتوره شیان نه قشبهندی راگری کۆلیژی په رستاری بۆ رهخساندنی نه م ده رفه ته، سوپاس بۆ بۆ به ریزتان و هیواي سهرکهوتتان بۆ دهخوازین

گرنگی هه‌بوونی ئه‌نجو Council له هه‌رێمی

نووسینی / سه‌ره‌هنگ قادر سورچی
مامۆستای زانکو- ماسته‌ر له تهندروستی گشتی / فه‌ره‌نسا

ئه‌نجومهنیکی
په‌رستاری
له تیس‌تادا
هۆکارێکه‌ بۆ
چارسه‌رکردنی
لایهنیکی
دیاریکراو له
سیستمی
تهندروستی
هه‌رێم

بوونی ئه‌نجومهنیکی په‌رستاری له تیس‌تادا هۆکارێکه‌ بۆ چارسه‌رکردنی لایهنیکی دیاریکراو له سیستمی تهندروستی هه‌رێم، سه‌ره‌رای ئه‌نجوونی ئه‌م ئه‌نجومهنه‌ له عێراق، به‌لام هه‌بوونی له زۆربه‌ی وولاتانی دراوسێ و وولاتانی بیانی، هه‌یه‌یه‌کی درووستی کاري ئه‌م ئه‌نجومهنه‌ ده‌گه‌یه‌ت له بوا‌ری به‌ره‌وه‌یه‌یه‌رێنی سیستمی تهندروستی وولاته‌کانیان. نه‌گه‌ر سه‌یریکه‌ی بوا‌ری خزمه‌تگوزاری تهندروستی هه‌رێم بکەیت، جگه‌ له‌وه‌ی که‌ به‌شێکی زۆر له‌ خه‌ڵک ئێ‌ ئارازین، به‌شێکی زۆری لایهنی په‌وه‌نده‌یه‌یه‌رێش ئارازین له‌وه‌ی سیستمه‌، به‌ هه‌ی په‌شکشیکردنی خزمه‌تگوزاری تهندروستی به‌ شێوه‌یه‌کی پروفیشنال و سه‌رمیانه‌ له‌ سه‌رجم دامه‌زگا تهندروسته‌کان (ئه‌نخۆشخانه‌و بنکه‌ی تهندروستی... هتد).

سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی که‌ لایهنی په‌وه‌نده‌یه‌رێش ئه‌وه‌ی خه‌ریکی لایهنی کارگیریه‌، لایهنی په‌شکشیکردنی خزمه‌تگوزاری که‌مه‌ر ده‌یه‌یه‌یه‌رێش.

دهكرنت بلنن بوونی نمجوميمنيكي پهرستاري پيوسيميكي
ههئووكيه بؤ باشكردن و پيداني خزمهنگووزاري تئدروستي به
هاوولانيان و چاكسازي كردن له بواري تئدروستي.
* لايهتيك لهو نهرك و بهرپوسيارتيانهي كه دهكوته سهر
نمجوميمن:

۱- پارنيزگاريسكردن له نمخوش و هاوولانيان له چوارچينوي
ديشكردني پهرستاري ليهاتوو وه پيشكشكردني خزمهنگووزاري
تئدروستي به كوائي بهرز.

۲- داناني كارنامهي كووت و دريژخايين له بواري پهرستاري]
بؤ نمونه: ههريني كوردستان چهند پهرستاري پيوسه له تيساو
داهاتوو).

۳- هههاهنگي بؤ بهرمونيشبردني تاسي خونديني پهرستاري (وهكو
پسپوزي وورد له بواري پهرستاري).

۴- كردنموي خول و فيركردني بهردوام له بواري پهرستاري و
تئدروستي.

۵- تومار كردني گشت پهرستاران و دابشكردنيان له سهرجم
شونه تئدروسيهكان (نمخوشخانمو بنكو ستهر... ههئ) به

ومعنيكي پهرستاري Nursing كوردستان..

شيواريكي پروفيشنال و سهردميانه.

۶- كوميتيكي خالي تر كه تاييغن به خودي پهرستارو سيستمي تئدروستي و بياردان.

* نمجوميمنيكي پهرستاري له چهند وولاييكي وئك نمونه :

تومار كردني
گشت

پهرستاران و

دابشكردنيان

له سهرجم

شونه

تئدروسيهكان

۱- نمجوميمنيكي پهرستاري ئوسترالي
Nursing Council of
Australia له سالي ۱۹۳۱ دامهزراوه
(له سالي ۱۹۹۷ و ۱۹۹۹) چاكسازي
تندا كراوه. له سالي ۲۰۰۹ بؤته
Nursing and Midwifery
Board of Australia

۲- نمجوميمنيكي پهرستاري ئافريقايي
South African باشوور
Nursing Council له سالي
۱۹۴۴ دامهزراوه

۳- كميتيكي پهرستاري ئامريكي
American Nurses
Association (ANA) وهكو
نمجوميمنيكي كاردهكاو له كونفرس به
ياسا پسند كراوه.

۴- نمجوميمنيكي پهرستاري هيندي
Indian Nursing Council له
سالي ۱۹۴۷ دامهزراوه.

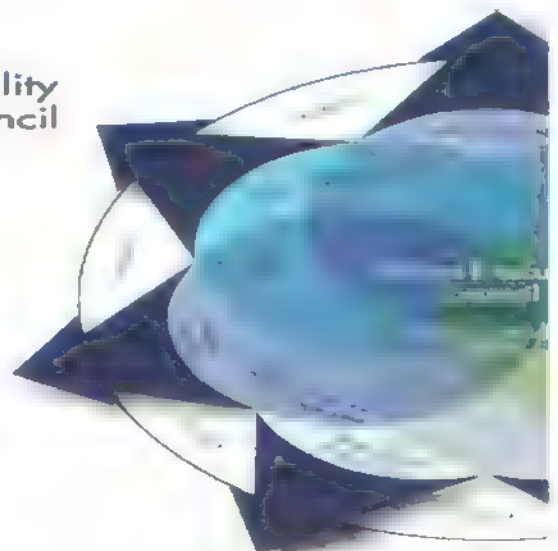
تييني: ههئوو نمجوميمنهكان
راستهوخو سهر به نمجوميمني
وزيران و به ياسا كاروتهر كه كانيان
رينكخراوه.

Clinical
Practice
Council

Quality
Council

Image of
Nursing
Council

Magnet
Unit
Champions

اياهئي خوت بناسه

How you know your personality

دكتور عبدالقادر حسين حميد

دكتورا له پهرستوري دهرروونی

که ساپهئي خوت بناسه

فرؤيد لهر
بروايه دايه
چوار چيوه
دروستبوونی
کسايه تي
له پيش
تميني چوار
سالي دهست
پي دهکات

کاتل Cattel ي دهرروونزاني تمريکي پي ي
وايه دياربکړدن کسايه تي پيوسني بخشه يک هيه که
۱۷۱ نيشانه کسايه تي تيدا ديار ي کرابي و مروفي پي تاقی
بکيتوه. مه بست لنيشانه کسايه تي شو جيا کاريه
هيشه يانه وهک (بهابرويي ، جني برويی) يه، که
مروفي يي جيبکرتوه. نو نمونه يو هره هلس وکوتیکي
باش غربه کي زياتر ودره گري، وه يو روشنيکي به
غربه کي کمتر ودره گري. له نيکوله مروفي کسايه تي دا
چند پرسياړنک دنيه کايوه، بؤونه بؤجي کسايه تي
مروفي کان جياوازي؟ بؤ وهلام دانوهي تم پرسياړانو شني
کردنوهي کسايه تي، سني جوړ پردوز هاوتوه کايوه.
يه کسيان ژباني کومه لايه تي و ژينگه، به داهينه رو
يگينه ري کسايه تي دادهنري،

دووسيان گرنکي به ره چلک و بؤ ماويي مروفي که ددات.
سني يم: گرنکي ي به ژباني کومه لايه تي و ژينگه ددات
ره چلک و بؤ ماويي پشتکوي ناخات.
پردوزه کاني سيگوند فرؤيد گرنکي به ژبي کومه لايه تي
و ژينگه ددات. به يي ي پردوزه کاني تم کسايه تي به
به ره مي زنجيره يک رو دواوه کسانل له ژباني ناو خيزاندا
رو به رووي نينته وه. هغدي چار مندا له هغدي رو دواو
تي ناگا، به ره سرکراوي به سریدا تي ناپهري. به لکو له
قوانغي گشي کسايه تي دا توشي وسان fixation
دهست، که گوروش ديه تي تم وسانه توشي جزره ها باري
دهرروونی نااسايي دهکات.

فرؤيد لهر بروايه دايه (چوار چيوه) دروست بوني کسايه تي
له پيش تميني چوار سالي دهست پي دهکات).

تايسينک - سه ربه کوملطي دووسه ره چلک و بؤ
ماويي مروفي به هوکارانه دادنيت که جوري کسايه تي
يه که دهست نيشان دهکات. توهي تينيي کرد کسروفي
کومه لايه تي گرانتر ديه را وهک له مروفي دووره پهريز. توه
گيانديه شو باوه ري به کومه لايه تي بون نمجسي دهته

تم دهرروونزانه تي له کسايه تي دهکولنوه، گرنکي دهدي
به چالاکي يه کاني مروفي. کاتيک دووکسي به کتر نغاس
لشونيك دا به يک دهگن. يه کسر له دي خودد
به کتر هلد سنجين و سنجو زرخيکي بؤ دادني. تم
هسته گانده روويي ژبي کومه لايه تي به. يه سبه کي
کسايه تي بوخت کارنيکي قورسه، به لام نموده هيه
که به دي به هلس و کوناموه هيه که لسروفيکي تري
جيا نه کاتوه. هانس تايسينک ي دهرروونزاني تينگيري
به دي پردوزنکوه کسايه تي کردوه به چوار جوړوه:

۱. کومه لايه تي جينگري: تسانه روو به چلک دهدي، قسه
زورده کن، زوو په ويدي له گل خلك ديه ست، چالاکي و
گوي به پي نادني، چه ز به پيشه وي دي دهکن، کاردانويان
بؤ دورو به ره کاني خويان هيه.

۲. کومه لايه تي ناجينگري: تسانه چالاکي و مزاج گورن،
زوو هلد چن و شت گورمه کن، بي تارام و ره شين.

۳. دووره پهريزو جينگري: زور گرنکي به دورو به ريان
نادني، به لام ووريان و زور پرده کنوه، تاشي خوازي،
به سر هلس و کوتي خوياندا زالن. هينن له خورا
هلانچن، هلس و کوتيان له گل خوشه مزاجيان
جيجيره.

۴. دووره پهريزو ناجينگري: دوو دل و سه ر هک و بي
دنگ و دووره پهريزن، مزاجيان ناجينگيره، به لام وريان.
به دين و به گان.

سنى جۆر تەزمونون بۇ ئاقى كۆرۈنۈشى كىسالىتى
ھىيە:

بەككەم: تەزمونى خىزمەت Subjective test
ئاقى كۆرۈش دەتوانى تەخمىنى تەزمونەك بەككەم جۆرى
ئىك بەتتە، ئىش دوو تەزمون دەگرتىمە:

۱. تەزمونى يىبەت فامى (Thematic Apperception test)
بە ئاقى كۆرۈش دەتوانى، ھەرىكەت بەككەم جۆرىك
ئىك دەتوانى، داۋى ئى دەكرتى چىرۈكى لىبارى
ھەرىكەت كىمە بى. ئاقى كۆرۈش (دەروونىزى يان پىشكى
دەروونى) چىرۈكەك شى دەكەتتە بىدەۋى ئى بەتتە
دەكەرتى كەلە چىرۈكەك دا دوۋىات دەتتە. بۇ ئى
بەككەم بىدەن بەتتە بۇ دەكەتتە ئى دوو دى و
زۆر ئازى ئاقى كۆرۈش تىدا دەتتە

۲. تەزمونى پىلەكەك Rorschach - لەزغىرە
كارىك پىكەتتە، پىلەكەك جۆرۈ جۆرۈ رىنگا
رىنگى لىسەر. داۋا لە ئاقى كۆرۈش دەكەرتى ئى بەس
بەك كە دەتتە. ئى كارىك بەتتە رىنگا
ھەسە مۆرۈكى ساغ يەك شت لە پەكەك دەتتە.
ھەسە تەخمىنى ئاساسى بەك ئىك دەتتە بەتتە
لە (ئەدەتتە اللاشور Unconsciousness)
(كىسالىتى مۆرۈك دەكەتتە. پىلەكەم تەزمونە
دەكەتتە ئى پەلارى ئىمە كەكە ئاقى كارى تەخمىنى
بەككەم ئىك دەتتە.

دووم: تەزمونى بايتى (Objective test): ئى
تەزمونە بەكەزە قەلم دەكەرتى. كۆمەل پىسارو سەرنا
لە ئاقى كۆرۈش دەكەرتى داۋى ئى دەكەرتى ۋەلەكەم
چەك ۋەلەكە بۇ ھەل پىشكى كە بۇ دانراۋ، تەخمىنى
پىارو لە سەر ئىك دانراۋ ئاقى كۆرۈش راناۋىتى.

سنى ھەم: تەزمونى ھەلەتتە و تىتوارىن:
Attitude and tradition test

كۆمەل سەرناۋىك بۇ ئاقى كۆرۈش دەكەرتىمە داۋى
ئى دەكەرتى بى كە چۆن لىمەكەك دەروانى، بۇ ئى
(ھەلەكە، رامبارى، خۆ) لىمەكەك ھەلەكە ھەلەكە
تىتوارىن ئاقى كۆرۈش دىارى دەكەرتى.

زۆر ئىمە رىنگا ئىمە بۇ چارەكەك تەخمىنى
مىشك دادەرتى ھەلەكە گۆرۈش تەخمىنى دەكەرتى.
دەكەرتى كە ئى تەخمىنى زۆر چارەكەك ھەلەكە
بەكەم خۆن ھەم. چارەكەك دىارى لىسەر ئىمە
تاچ ئاستى ئى ھەلەكە و تىتوارىن دەكەرتى.
Change of behavior كۆمە بۇ چارەكە ئى
تەخمىنى ئىمە گۆرۈش كە چەك رىنگەكە ھەم بۇ
پىتوانى ئى ھەلەكە.

رەبە. ۋەلەكە مۆرۈ ھەتتە زۆر ئىمە كارىكە مۆرۈ
بەكەم ئى سزادان و پاداشت كۆرۈش لىلەن پاداشت
پى دەكەت.

دوومە پەرتى زۆر ئىمە پە. بەكەم ۋە دەكەرتى
دوومە پەرتى زۆر ئىمە لىكەك كۆمەكە دا بۇ
دەكەرتى. ئاسىك - دىل (ئاۋانكارەكە كىسالىتىمەكە
ئاجىگە ئاجىگە ئىمە ھەم، زۆر كەم دىنە زۆر ئىمە،
بەكەم لىكەك كۆمەكە ئىمە ئىمە. لىلەن و پاداشت بۇ
مۆرۈ ئىمە.

دوومە تازەكە بۇمەزەنى (Genetics) ئىمە
دەكەرتى كە كۆمەكە ئاۋانكارەكە كەم و كۆرۈ
تىدە. ئىمە دوومە تازە بىگەم بەرەكە زۆر
لىسەر. چۆنكە ۋەكەكە ئىمە ئىمە ھىچ بۆلەكە ئى
پە لىلەكە مۆرۈ و كۆرۈش بەكەم.

بەكەم لىسەر دا ئاۋانكارەكە كۆمەكە كىسالىتى
ۋەكە (ئاۋانكارەكە شىزۆفېنى) بۇمەكە پە، ئىمە
پەمەش بەكە. ھەكەم ئاۋانكارەكە كۆمەكە بەرەكە
بالى مۆرۈ پەمەكە. بەكەم دەتتە كۆمەكە كىسالىتى
بەرەكە بالى دوو مۆرۈ دا كەكەمە ئىمە بەكەمە
بەكەكە. ھەكەم دەتتە كۆمەكە كىسالىتى ئىمە
كىسالىتى دوو مۆرۈ كەكەمە دەروەكە بەكەمە
و ھەكەم ئاقى كۆرۈش روناۋىس بەكەمە ھەتتە،
بەكەمە بۇ مەمە.

دەكەم بەكەم ئىمە، پىلەكەم ئاۋانكارەكە كۆمەكە
كەم و كۆرۈ كۆمەكە كە. چۆنكە ھەكەم كەم و كۆرۈ
لەكۆمەكە دا ھەكەم، ئاۋانكارەكە دەكەرتى. بەكەم
ئامەكە ھەم بۇ ئىمە پىلەكەم، ئەكەم ھەتتە ئىمە
دىل رەكە و پى خۆشكەم بۇ ئاۋانكارەكە.

شىلەن- Sheldon گىمەكە دانراۋ بۇ
ئىمە جۆرى لىش و لار كە بۇ مەمە پە پەمە ھەمە
بەكەمە مۆرۈ.

بۇ دووم كۆرۈش ئىمە مەمەش لىش و لارى كە بەكەم
جۆرە:

۱. تىندۇمۇر - Endomorph ناۋشان و پىشكە
سەمەكە، بالىان كۆرۈش چۆشكە و كۆمەكە.

۲. مەزۇمۇر - Mesomorph: لىمەكە
ھەكەمە ھەكەمە، ۋەكەم ناۋشان پان و سەمەكە
تەكە. تەمەكە چالاكە و شەكەكە قەكەكە.

۳. تىكۇمۇر - Ectomorph: دىرۈكە بارىكە
ناۋشان بارىكە، تەمەكە زىرەكە و دوومە پەرتى.

زۆر ئىمە
رىنگا ئىمە بۇ
چارەكەكە
تەخمىنى
مىشك دادەرتى
ھەلەكە گۆرۈش
ھەلەكە
تەخمىنى
دەكەم

هيو احمد محمد / په رساړي زنگو / ننداسي دهستې بالا

سینگه کوڑه:

سینگه کوڑه نازارنگه بهوي دلموه پيدا دهيت، هوکاري سهرهکي سینگه کوڑه تمسک بونموي بهکيک يان زياتري خونبه رگاني ماسولکهي دله، واته نمو خونبه راندي که خون ددمن به ماسولکهکاني دل. تمسک دپينه هزي نموي که خوني پيوسست نهگاته بهشيك له ماسولکهکني دل، کهوکه هسور بهشکاني تري لاش پيوسسي به خونه و کارهکني که ناردی حوسه و هسور بهشکاني مش.

هوکاري
سهرهکي
سینگه
کوڑه تمسک
بونموي
بهکيک يان
زياتري
خونبه رگاني
ماسولکهکي
دله

هوکاره سهرهکيکاني سینگه کوڑه برين به نمن، جگره کش، نمخوشي شهکره، پستانې خوين، بوماوي، بهري چموري خوين، همدیک نمخوشي گورچيله، قلموي زور، وهرش نهکردن، قلمقي و خموکي وه له رهگزي يې زياتره بهرامبر به سي. واپيوسته همر کهسنيک همسي بم نيشاندي سهرهه کرد به روی سهرداني پريشکي پسيوري دل بکات بونموي زوو دست نيشاني نمخوشيه که بکريت چارصهري بې بکريت، تاوهکو زوو تو محوسيه که دستيشان بکريت چارصهري دسترو مەرسيهکني کمتر دهيت.

له کوتاډا پيوسستعندیک ناسي خز پاراسق لم نمخوشيه بکين وک دپين خز پاراسق له چارصهه باشره بونموي پاراسق و ريگريک له توش بونموي نم نمخوشيه پيوسته هو کارهکاني توش بونموي نم نمخوشيه کم بکريتوه که نمانين:

- ۱- کمکردنموي چموريه رين نمخوشهکان له ژمهکاني خواردندا، چونکه زوربوني چموري له خويندا دپينه هدي تمسکونموي بوريهکاني خوين به تايمتي بوريهکاني دل و ميشک.
- ۲- وزهينان و کمکردنموي جگره کيشان و خواردنموه کولهکان، چونکه جگره مادي بکريتي تپدا که هو کارهکي سهرهکي تمسک بونموي بوريهکاني خوينه، کوليش نهگري بهرامبرهکي زورخووريتوه دهسته هوکارصک بونموي نمخوشيه.
- ۳- چاوديريکردن و کونترولکردني پستانې خوين و شهکره.
- ۴- گرنيگيدان به لايني دهروني، چونکه خموکي و قلمقي زورو بهردوام هوکارصک بونموي نمخوشيه.
- ۵- دهکات بوريهکاني خوين توشي گرزيون بهين، دابهزاندني کششي لاش له ژسر رصنایي پريشکيدا بونموي که قلعون.
- ۶- وهرشکردن بشصويهکي زانستي و له ژير چاوديري پريشکيدا، له بهر نموي همدیک جار وهرشي قورس و له ناکاو که بصصيه هيلاکيهکي زور مەرسسي خهرايي دهيت لسهه تغدروستي.

Insufficient blood flow to the heart muscle from narrowing of coronary artery may cause chest pain

ADAM

زوربوني نمو نمخوشانهي که توشي سینگه کوڑه دپين زياتر همت به نارحمقي دهکس له سينگيان وک نموي همت به نازار بکين، نيشانهکاني برين له همت کردن به پستان له سينگ، قورسبون سينگ، وندبوني سېگ، همت کردن به دل گوشين، سوتانموي دل، همتکردن به خنکان، نازار له بشي سهرهه ناوهراسي سک، پشت تيشه، شان ومل تيشه، شويلاک تيشه، وه همدیک جار نازارهک لهسنگهوه دهگازرستوه بونموي چمپ وه عادهه نازاري سینگه کوڑه بهوي ماندوو بونموي سهرما بونموي، يان پاشان خواردن يان قلمقي زياد دهکات وه ماوي نازارهکش زور کمه. همدیک جار نمخوشه که همت به هماغه برکي و تمگه نهمسي دهکات، همرهه نازره کردن و هينج هان، لم حالتهدا ليداني دل و پستانې خوين زياد دهيت.

BMI

پېۋەندىي نىۋان كىش و بەرزى پيشان دەدات

بەگۈرەي خىشتەي خوارمۇ دەزانين كە نە كەسە
دەمكۈيە خانەي «زۆرقەلمۇ obese»، كە
پزىشكەكان ومكوو نەخۇشپىيەك چاۋى لىن دەكەن
و گەر مرقۇق بكمۈيە نەمۇ بازىمۇ، ھەمەشەي
ژيانى لىن دەكرىت و دەبى بېرى بۇ قەلمۈيەكەي
بەكەمۇ.

خىشتەي خوارمۇ كە لە سالى (۱۹۸۵) لەلايەن
«WHO»، (پزىشكەكان تەندروستىي جىيەني
World Health Organization) بلاو
بۇتەمۇ، نرەخە سنوورپىيەكانى (BMI) پيشان
دەدات:

پولەكانى كىش	پىو	ژن
كىش كىش	۲۰ >	۱۸.۶ >
كىش تەسپى	۲۵ - ۲۰	۲۳.۸ - ۱۸.۶
رورى كىش	۳۰ - ۲۵	۲۸.۶ - ۲۳.۸
رورى قەمۇي	۳۰ <	۲۸.۶ <

ناۋارە

نەم شىۋازە بۇ نەم كەسانە نابىت كە وەرزىشوانن
و كىشيان لە جىياتىي بەز و چەمورى بە ماسوولكە
چوۋمە سەرمۇ، ھەروەھا بۇ مىندالى كەمەمەن
و بۇ مرقۇق كە بالاي لەرادەبەدەر بەرز بىت
نابىت

پوخە:

(BMI) شىۋازىكە بۇ پيشاندانى پېۋەندىي نىۋان
كىش و بالاي مرقۇق. ھەرچى (BMI) زياتر
بىت مرقۇق زياتر توۋشى نەخۇشپىيە خوينبەرمەكان
و نەخۇشپىيە دل دەبىت كە دەبىتە ھۈي مەرگى
ناۋەخت. بۇيە مرقۇق دەبى ھەول بەدات كە
(BMI) لاشەي لە ناستىكى ناسايىدا راگرىت،
كە نەمۇش لەرپى خۇراكى لەبار و وەرزىش و
جموۋول بەدەست دىت.

كورەي دەستەمۇژەي (BODY MASS INDEX) ۋاتە: «نۋانەي بارستەي لەش»، كە
پېۋەندىي نىۋان (كىش = ۋەزن = WEIGHT) و
(بەرزى، بالاي (HEIGHT) پيشان دەدات،
ھەرچى «كىش» ي مرقۇق بچىتە سەرمۇ (BMI)
ش بەرزتر دەبىتەمۇ و بەمۇ جۈرە مرقۇق زياتر
دەمكۈيە بازەي مەرگى زوۋرەسەمۇ.

بەدەستەپىنانى (BMI) زۆر ناسانە، (كىش)
دابەش دەمكۈيە سەر (بەرزى * بەرزى). بەلام
بە مەرچى كە كىشەكە بە كىلوگرام و بەررىپىيەكە
بە مەتر بىت نەك بە سانتىمەتر.

نەم ژماردەنە بەگۈرەي خوارمۇ دەتوانين
بنووسين نەگەر لە چەمۇ بۇ راست بخوئىرپىتەمۇ:

$$BMI = \frac{\text{بەرزى} * \text{بەرزى}}{\text{كىش}}$$

ۋاتە:

(كىش) كىگە

$$BMI = \frac{\text{بەرزى} * \text{بەرزى}}{\text{م}^2}$$

(بەرزى * بەرزى) م^۲

نمونه:

نەگەر كەسنىك كىشى ۷ كىلوگرام و بالاي ۱۷۴
سانتىمەتر بىت، لە پىشدا دەبى بزائين بالاكەي بە
مەتر دەبىتە چەند، كە نەمۇش دوو بۇر (كۇما) لە
ژمارمەكە دەبىتە نواۋە، كە لىرەدا دەكەتە ۱.۷۴
مەتر. (BMI) مەكەي ناۋا دەژمىرين:

$$BMI = \frac{97}{1.74 * 1.74} = 32$$

ۋاتە (BMI) مەكەي دەبىتە (۳۲).

په رستاری کرداری (ممارس) کي به ؟

Who is a nurse practitioner?

دکټور کریم فتح عزیز / دکټور له په رستاری تمندروستی کومل

نمو
په رستاریه
که کولتری
په رستاری
تمواو
کردووو به
په رستاری
تومارکراو
نه ژمار کراوه

وه نه و شونایي که کاري تېدا ده کات بریښ له مخوشخانه کان و رېک حرووه کان و شونې به سالا چووان و ښکه ته ندروستیې کان و نه خوشخانه کاني تافره تان و له دېک بوون و مدلان هی تر وه زور حوره پسریدن مه به که په رستاری مدرس کاري تی د ده کات وهکو پسروری مدلان و تافره و نه ندروستی کومل و دهروونی و هی تر وه مه رچه نده نه م نه رنامه نویمه لام له زورې وولا تی چېن مه به وه به هیوی نموی که لای خوشدن جی به جی بکری وه نمش نمکم بدريت به هماهنگی نیون وهر رعتی خویدی دلا و وهر رعتی تمندروستی و لایني تریش، بډ دانانی نم به رنامه نویه که (په رستاری کار) تید ددیت به ددستیکی کاري بوی په رستاری که تیت له زورې ولاتانی چېن پیرمو دهکرت نمش بو رتر حرمه نکردي مخوشه کاند له مخوشه کاند .

نمو په رستاریه که کولتری په رستاری ته واو کردووو به په رستاری تومارکرو نه ژمار کروه له دوپی د به کیت له به رنامه کاني کرداری دېلوی بالا یان ماستری تمواو کردووو له تافیکردنوی کرداری ده رچوه له هه ر به کیت له پسروریه کاني په رستاری پرو نامه ی دهرچوونی وهر گرنوه وه له لایني پسی و زستی ریگه پدرووه که وهکو پیشک به سه ربه خوبی همدی کرد ر جی به جی بکات وهکو پشکینی نه خوش و ده ست نیشن کردن و نوو سینی هه ندیک به ده رماه کان به گیرهی پیوستی به خوش به تیت له ښکه تمندروستیې کان (P.H.C).

وه په رستاری مدرس نه م کارانه نه نجام نه دات :

۱- وهر گرنتی میزووی نه خوشیه که و پشکین و خویندنوی ته نجامه کاني پشکین.

۲- پیدانی هه ندیک ده رمان که به پی یا سا رنک خراوه له هه ندیک وولات.

۳- دانانی پلانی خیزانی و بایخ دان به تافرماتن پیش و پاش مندال بوون.

۴- ته نجام دانی هه ندی نه شته ر که ری بچووک.

۵- به رز کردنوی تاسی روشنیری ته ندروستی هاو وولاتیان.

۶- به هیز کردنی تمندروستی و پاراسن له نه خوشیه کان.

۷- تاردنی نه خوش بډ شونې مه به ست .

په رستاری به کاتی کارکردن

دیدارێك له گهل بهرێز دكتور نزار سهروکی بهشی په‌رستاری

ئا/ سه‌رهه‌نگ قادر- ئەندامی ده‌سته‌ی بال‌ا

تیمه‌ له‌مه‌موو
روویه‌که‌وه
ئامادین بۆ
هاوکاریکردنی
کۆمه‌له
وه‌کو به‌شی
په‌رستاری،
به‌تالییه‌تی
کردنه‌وه‌ی
خولی
په‌رستاری
به‌ئاردنی
ما‌مۆستای
زانکو

و به‌ئێ‌ڕێ‌گه‌ی گه‌رم ئاماده‌ی و رێک‌ده‌ی به‌شی په‌رستاری، وه‌ تێ‌ست سه‌ره‌به‌رێشێ‌رمان هه‌یه‌ نه‌ نه‌خۆشخانه‌کان، وه‌ خه‌ریکی دروست‌کردنی (Mentorship) به‌گه‌ل فه‌رمه‌یگی ته‌درۆستی، به‌لام به‌سه‌ره‌نگد کامه‌یت زه‌حمه‌ته‌ و هه‌سه‌نگه‌ی کردنی (Clinical Evaluation) بۆ ده‌ره‌چیه‌کان.

پ/ ئێ‌ڕێ‌گه‌ی هه‌سه‌نگه‌ی بێ‌ر ته‌سبیق هه‌یه‌ بۆ چه‌وه‌یه‌ی ده‌ره‌چیه‌کان؟
و تێ‌ست به‌ به‌لام هه‌ول ده‌دین هه‌یه‌یت وێ‌گه‌ی ده‌ره‌وه‌.
پ/ رێ‌تێ‌ن چه‌یه‌ به‌سه‌ر کۆمه‌له‌ی رێ‌ستی په‌رستاری کۆردنه‌ی؟
و گۆیه‌ی بێ‌وه‌ که‌ کۆمه‌له‌ ده‌سته‌ی به‌کاره‌که‌ی کردووه‌ و چا‌گه‌ی هه‌یه‌، وه‌ تیمه‌ بایه‌قان ئاردووه‌ بۆ گۆیه‌ی په‌رستاری و هه‌وکاره‌ی ده‌که‌ین به‌ هه‌موو روویه‌که‌وه‌.

پ/ ئێ‌ڕێ‌گه‌ی هاوکاره‌ی ئێ‌وان تێ‌وه‌ و کۆمه‌له‌ چۆنه‌؟
و/ تیمه‌ له‌مه‌موو روویه‌که‌وه‌ ئاماده‌ی بۆ هاوکاریکردنی کۆمه‌له‌ وه‌کو به‌شی په‌رستاری، به‌تالییه‌تی کردنه‌وه‌ی خولی په‌رستاری به‌ ئاردنی ما‌مۆستای زانکو و دێ‌نگه‌ی بێ‌دروسته‌یه‌کان، بۆ نه‌م مه‌سه‌له‌ش کۆمه‌له‌ بووسه‌ی بۆمان ئاردووه‌ و به‌یه‌ی نه‌گه‌د رێ‌ک‌دونه‌وه‌ و تێ‌مه‌ش لاری‌ن بیه‌ به‌ هاوکاریکردنی کۆمه‌له‌.

له‌ کۆتاییدا زۆر سوپاس بۆ به‌رێز پ.ی. د. نزار
علی شیرین سه‌روکی به‌شی په‌رستاری له‌ کۆلیژی
په‌رستاری بۆ ره‌خساندنی ئهم ده‌ره‌فته‌.

دكتور ئهم كاته‌مان باش سوپاس بۆ به‌رێز ئێ‌وان بۆ ره‌خساندنی ئهم ده‌ره‌فته‌، بۆ ئه‌وه‌ی بێ‌وان له‌ ئێ‌وه‌که‌وه‌ ئهم دیداره‌ له‌گه‌ل به‌رێز ئێ‌وان ته‌مام به‌دین...

پ/ دكتور ده‌که‌یت نه‌ ئێ‌وه‌که‌دا خۆت به‌ناسینی؟
و/ من دكتور نزار علی شیرین، سه‌روکی به‌شی په‌رستاری، پروفیسۆری یاری‌ده‌ده‌ر ما‌وه‌ی ۳۲ ساله‌مه‌ت ده‌که‌م ئهم بواره‌دا و له‌ ولاتانی وێ‌گه‌ی (ئوردن، عێ‌راق، ئوس‌توریا)

پ/ ئێ‌ستا هه‌ندێ‌ گۆره‌نگاری روویداوه‌ ئهم به‌شه‌دا ده‌که‌ی ئاماژێ‌ان بێ‌ج به‌که‌یت؟

و/ به‌ئێ‌شته‌ (۴) به‌ش هه‌بوو (Basic science, Adult, Maternity, Pediatric) به‌لام ئێ‌ستا (۲) به‌شی هه‌یه‌ (په‌رستاری و مامانی) وه‌ کارمان کردووه‌ بۆ به‌ش‌کردنی ته‌سه‌لی خواره‌وه‌:

۱. پێ‌شخه‌ستی مه‌نه‌ج.
۲. ئاماده‌کردنی (Syllabus) بۆ مادده‌کانی خوێندن.
۳. تێ‌بیک‌دونه‌ی ستاندارد و هه‌مبۆر.
۴. چا‌وه‌یه‌ی زانستی دێ‌راسی به‌شینه‌یه‌کی گه‌شتی، به‌تالییه‌تی هه‌مبۆرکردنی ته‌ریقی ته‌درۆسی ما‌مۆس‌کان (Feedback).

پ/ ئێ‌ڕێ‌گه‌ی ئاماده‌یه‌ دوی ئه‌وه‌ بۆی به‌ خوێندن بۆ نه‌خۆشخانه‌ی کاری په‌رستاری نه‌ نه‌خۆشخانه‌کان؟

کیمبوتا پلاکھرماتیا لمشی

Hyperthermia

اسم محمد امین قاکرمی / بکالوریوس ل ز نسنی پورستی

بهشتی خاری
 یی میسکی
 بهر پر سیاره
 ل رنک خستنا
 پلا گه رمیی
 ل ناری
 جیگر دا

نسخه سی هوش دلب ژهر کو چا لکځه خښت نشي کښه
 ديت و هر نيك پلا سيميزي بيړي ۱۰، چا لکځين حدين
 نشي ر کار دکش دښه سده دصت ده ندين نشي
 سر هندي کيمووه پلا گرمي تبه هژمارن نيك ژارن
 مرميدور ۱۰، پيښه نسخه دږين دم بته چارمه کړن
 ده، نسخه و چه که هښک و گرم، تخف و گرم کړن
 مسحر ل حلق و سښک و ده قدا وي بهري دصت و
 پيد. ژهر کو گرم کړه دصت و پيد دږين حوني فوږه
 دکت رورين خوين بو دجيت دښه نه گري کيمووا فشار
 حوني، پيد شده ب رڼا دږين خوين ب گرمي
 ۳۷°C، شونه ميري و گدني ب پلا گرماتيا (۴۰°C)
 ۱. به دوم پيد نوکسجيني، هندک چار نسخه پښي پور
 ده گري دا ديت و هندک چار نسخه پښي نامري زفراندا
 حوني ديت (cardiopulmonary bypass) پيد
 و کيږو کړ، گازو پکښه خويندا توپن هستيار و پښي
 و نه نسخه .

[illegible]

35 C

0101

۱- داواله گشت په رستاران و خوینه رانی به ریز ده که ین که گوڅاره که مان دهوله مه ند بکن به بابته تی ته ندروستی و هه مه رهنگ و به م ناو نیشانانی خواره وه بومان ره وانه بکن وه بابته باشه کانیش پاداشت ده کریڼ. له گهل ریز ماندا

۲- داواله گشت په رستاران ده که ین که به ژداری بکن له چالاکی کومه له که تان له یاد کردنه وهی روژی جیمانی په رستاران که ده کاته روژی به که شهم ریکه وتی (۱۱/ D / ۱۱)

هاو کاریتان جیگای ریزه.

ناویشان: ههولیر / دوو سایدی نه ورور / ته نیشته فرمانگهی ئای تی.

Email:harva888@gmail.com

kurdnurses@gmail.com

چارهسهری روحی

Spiritual Healing

نماطه احمد فرج - مہوستی زنگوی

Spirituality روحانی ہون

خواستگی بہ ہیزہ بوبہناگبون، وہ گہرانہ ہموای بہا پیروز مکاندا، وہ ہست پیکردنی دونیایی خواہی بہ

چارهسهری روحی

Spiritual Healing

چارهسهری روحی چی بہ؟

لمہرؤدا ژمارہیکی زور لہ چارہسہر ہمہ کہ جیوازن لہ چارہسہری پزشکی و ہن یان دہوتریت چارہسہرہ جیگرہموکان، چارہسہری روحیش جوریکہ لہو چارہسہرانہ (Alternative Healing) چارہسہری روحی بریتی نی بہ لہ تنہا یک شینواز یان یک جور ٹمکنکی چارہسہرکردن ہلکو نمہ دستہواژمہ ژمارہیک ریگاو ٹمکنکی جیاجای چارہسہرکردن دہگریٹہ خوی کہ ہمویان مہسٹیان چارہسہرکردنی ناساگی مرقہ یان باشتر بلین گیرانہوی ہوش و جہستہو روحہ بؤ بارہ تہدروستہکی خوی.

چارہسہری روحی چون دہکرنیت؟

چارہسہری روحی نارڈنی ووزمہ یاخود دروستکردنی کمالیکی ووزمہ لہ کسینکومہ بؤ کسی نمخوش، نوکسہی کہ ووزمہ نگولیزیمہ بؤ نمخوشکہ ہن ی نہوتریت ناومند (Medium) یاخود چارہسہرکری روحی، شینہکانی گیاندنی نہو ووزمہ زورن بہلام بہاوبانگترینیان گیاندنہ بہہوی دستہکانومہ.

روح و دین

نمہ شینوازی چارہسہرہ پیومندی راستہوخوی بہ دونیای دین و روحومہ ہمہ، ہر لہمر نموشہ کہ وشہی روح نہیستین یکسہر دین دینہ خیالمان. بہلام چارہسہری روحی بہہیچ جوریٹ پیومست نیہ بہ تنہا یکیک لہ دینہ ناسمانیکانومہ یاخود بہ یکنی لہ بیروباومرہ ناینیہ جیاجاکانومہ، ٹمانت ہندنی شینوازی چارہسہری روحی پیومندی بہ ہیچ ناینیکومہ نی بہ، لاینگرانی چارہسہری روحی نلین نمہ چارہسہرہ زیاتر پیومندی بہ ہوش و ہست و نہست و ہیزی ہونی مرقومہ ہمہ واتہ بابہت گملیک کہ فیزیکی نین، نمہ جورہ چارہسہرہ گوی نادات ہمہوی کہ نایا کسی نمخوش چون بیر نکاتومہ یان بیروباومری ناینی چی بہ.

مرؤف لہ رورزی ہونیمہ حمزی ہمہ کردہ وہ پیوستی ہمہ ہمہوہ ناو لہشتہکانی دہورہبری بنیت بہ مہسٹنی ناسینہمویان وہ ناسانکردنی گوزارش کردن لہ خوی و دہورہبرہکی. ہر بوبہ لہباسکردنی چارہسہری نمخوشی و ناساگی جہستہو دہرولیدا ناوی دوو جور چارہسہر نہیسترنیت نموش چارہسہری پزشکی و چارہسہرہ جیگرہموکانہ کہ کہ نمہی دویان بہ چارہسہری میلی یان ہاپزیشکی ناسراون. چارہسہری روحیش یکیکہ لہو چارہسہرانہی کہ بہ چارہسہرہ جیگرہموکان ناو نہبریت.

چارہسہری روحی لہ کومہلگای ٹیمدا زور بہکمی باسی لہوہ کراوہ و جی داخہ کہ ہیشٹا نہبوتہ بابہتی تویرینہوی زانستی. نمہ چارہسہرہ تا نہمروش لہ تہکیہ و خانہقاکانمندا قہتیس ماومو بہ کاری شینخ و زایدو مہلا ناینیکانی دہزان و خملکی خویندوار زور بہکمی خوی لہقہری نمہ بابہتہ داوہ، وہ زور جار نہو کسانہش کہ بروایان ہمہ جورہ چارہسہرانہ ہمہ ہمہ تاوانبار نہکرن کہ دوی خرافیات ودونیای سیحر و جادو کہوتون کہ ہیچ ہونیکی زانستی نیہی. بہلام چارہسہری روحی لہم سہردہمدا لہ زور ولاتانی جیہاندا شانہشانی زانستہکانی ترلہ ہمرہ پیش چونداہیو گرگی ہن نہدریت و بونہ بابہتی زوریٹ لہ تویرینہوی زانستہکان. نمونہی نہو ولاتانہش نہسریکا، ہندستان، پاکستان، وہ گملیک لہ ولاتہکانی نہورہواو نہفریقاہ.

مہسٹ لہ باسکردنی چارہسہری روحی لہمرؤماندا نمویہ کہ نہمہونیت نمہ چارہسہرہ گرنگ و ہمسودہ لہ تہکیہوخانہقاکاندا بہینمہ دہرمووییکہمہ باسی ہونمندا زانستہکان و بہ خوینہری کوردی بناسینم. بہلام پیش نمہوی باسی چارہسہری روحی یکم پیوستہ بزائین باومر و دین و روحانی ہون چی بہ.

باومر

باومر نہوتوانیمہ یان نہو ہیزمہ کہ لہناخی مرقدا پال بہمرؤقمہ دہنیت کہ ہمرہ روی سہرچاوہ روحی یکان ہنگاو بنیت ہن نمہوی نہو سہرچاوہیہی تاقیکردنیمہ یان ہمرجہستہی کردنیت.

Religion دین

دین ریگایکہ بؤ دہبرینی بہ روحانی ہونی تاکہکس یان ریگایکہ بؤ گوزارشکردن لہ دونیای روح.

چارهسهری

روحی لہ

کومہلگای

ٹیمدا زور

بہکمی باسی

لہوہ کراوہ وہ

جی داخہ

کہ ہیشٹا

نہبوتہ بابہتی

تویرینہوی

زانستی، نمہ

چارهسهرہ

تا نہمروش

لہ تہکیہ و

خانہقاکانمندا

قہتیس ماوموہ

چارهسری رُوحی بهمیکیک له باشترین چارهسره
دادمنریت لبرنومه‌ی نهم چارهسره تنها بیه
به جهسته‌ی فیزیکی مرؤف نادات بلکو همولی
چارهسرکردنی لایمنی هست، نهست، هوش، بیر
و رُوحی کهسهکه نادات. لایمنیکی تری باشمی
نهم شیوازی چارهسره نومه که سنوری جهسته
نابمنریت وجسته بریدار ناکات تا بجینه نومه‌ی
جهسته کژشه‌کایی چارهسره نکات و دیساش بابات

چارهساری
ووزهی
کاریگری
لهسرهههوه
لایمههههه
ژیانی مروه
ههیه وهه
لایمی فیزیکی
(جهستایی)،
دهرونی، هوش
ویبر، ههست
ونهست
ولهسره
روهیشی.

کارو چالاکیه‌کانی کومله له سالی ۲۰۱۳ له چهند دیریکدا:

۱- له ریکموتی (۲۰۱۳/۲/۱۴) ئەندامانی دەستەی بالائی کوملەسان سەردانی شاری سلێمانیان کردوو کۆبوونویان ئەنجامدا لەگەڵ هەردوو بەڕێزان (د. رههیل و ماموستا نەرمین عوسمان) گەتوگۆ کرا دەربارەی چۆنیەتی بەروپیشچوونی کاری پەرسااری لە کوردستاندا و بەرزکردنەوەی ئاستی زانستی و پیشەیی پەرساران بۆ زیاتر خزمەتکردنی نەخۆش لە نەخۆشخانەکاندا

سەردانی بەڕێزان ماموستا نەرمین و دکتۆر رههیل له شاری سلێمانی

۲- له ریکموتی (۲۰۱۳/۱/۱۰) ئەندامانی دەستەی بالائی سەردانی بەرنێز (د. معید) یان کرد له فەرمانگەیی ئەندروستی هەولێر وە لە هەمان کاتدا سەردانی بەرنێز (محمد حسن) یان کرد وە گەتوگۆ کرا دەربارەی چۆنیەتی رەواندانی کارەکانی کومله.

سەردانی بەرنێز و دکتۆر معید یان کرد لە فەرمانگەیی ئەندروستی هەولێر

۳- له رېښکونې (۲۰۱۳/۱/۱۹) هېندېک له نغداماني دېستې بالا سېرداني بهرنيو بهرني نمخوښخانه ې هومېري فېرکاري رڼ
کړدو و گټوگو کړا دېر بارې کار و چالاکيه کاني کومېله.

۴- نغداماني دېستې بالا ې کومېله بهر داريان کړد نه وانه ووتېموه و سېمينار له خولې راهېناني پېرساران له سېنتېري فېرکړدني
بېر دېوام له شاري هومېر.

۵- له رېښکونې (۲۰۱۳/۲/۲۷) نغداماني دېستې بالا سېرداني بشې کومېله کاني پارېزگاي هومېريان کړد بو چونيېتي
راپېراندني کاره کانيان.

۶- کومېله تواني له رېښکونې (۲۰۱۳/۱/۱) روزنامې سالانه (تقويم) بخته بېر دېستې خوښه ران له گشت نمخوښخانه و بڼکه
تغدروستيه کان له هېرني کوردستان.

۷- کومېله تواني گوډاري ژماره (۸) دېر بکات که نېمه يې کم ژمارېه پاش نونېوونېوي کومېله نېخامداني کونگره.

۸- کومېله مان به هماغېنگي له گېل هونې فېرکړدني تغدروستې هومېر هېلساوه به داناني نمخشه رېنگېک بو ژمارېه کي زور
له کار و چالاکي زانستې و پراکيکي و پېشېي بو سالي (۲۰۱۳۹) که دېچېته بواري جېبېچېنگړدن له مانگي نادار و دواتر.

۹- کومېله به هماغېنگي له گېل کولېزي پېرساري/ زانکوي هومېري پېشکي و وهزاره تي تغدروستې بهر داري دېکات له
چېند خولېکي راهېنان بو پېرساران له مانگېکاني (۴ و ۵ و ۶ و ۷ و ۱۱ و ۱۲).

۱۰- نونېرمان له پارېزگاکاني سولېماني و دېوک و کړکوک و گېرميان توانيان سېرداني لايېني پېوښدېدار بېکن له بهرنيو بهرنيو
تغدروستيه کان و پارېرگاکان به مېبېستې هماغېنگي کړدن و راپېراندني کار و چالاکيه کاني کومېله لم ناوچانېدا.

THE
JOURNAL OF
THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

THE JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE
OF GREAT BRITAIN AND IRELAND
PUBLISHED QUARTERLY
BY THE INSTITUTE
OF GREAT BRITAIN AND IRELAND
VOLUME 100
PART 1
2000

to his building on campus. But those are the kind of symptoms humans can expect when they get

Dr. Gasson's research is focused on the potential risks of implanted devices, which he expects will become more common in humans.

uses it for research that explores the potential risks of implanted devices, which he expects will become more common in humans. When he infects the chip with a virus, he can then transmit that virus to another computer.

Mr. Gasson stresses that the virus in his chip is spreading from implanted technology to a computer viruses could potentially affect people's bodies.

"It is known that some people with invasive medical implants, over time, consider them to actually be part of their body," he wrote in an e-mail to The Chronicle. "In this context we can and should talk of computer viruses infecting the person."

"It certainly sounds like science fiction when you hear it, but when you break it down to the technical elements, it's an interesting experiment," said Brian D. Voss, chief information officer of Louisiana State University at Baton Rouge.

Mr. Voss said that Mr. Gasson's research was "a very simple sort of experiment" and "is not anything that is earth-shattering."

However, it still has important implications. Especially as medical devices get more complex, Mr. Voss said, "it would be possible for them to get infected with viruses that could do nefarious things."

Hepatitis C virus is an important pathogen causing liver disease. Hepatitis C infection is accountable for the second most common cause of viral hepatitis with significant clinical problems all over the globe in humans.

Hepatitis C virus was first detected in 1989 using molecular biology techniques after extensive testing of serum from experimentally infected animals. It is an enveloped, single stranded RNA virus that belongs to the Flaviviridae family and genus Hepacivirus with six known genotypes and hundreds of subtypes.

It has been estimated that the global prevalence of hepatitis C virus infection is around 2%, with 170 million persons chronically infected with the virus and 3 to 4 million persons newly infected each year. It is now widely recognized as one of the common aetiological agents for cirrhosis of the liver

Hepatitis C virus can present as acute or chronic hepatitis. Most of the cases of acute hepatitis C are asymptomatic with patients unaware of the underlying infection. Blood transfusion and unsafe therapeutic interventions by infected needles are two preventable modalities of spread of hepatitis C infection.

The high risk of chronicity of this blood borne infection and its association with hepatocellular carcinoma underscores its public health importance. In addition, risk factor modification by reducing the number of intravenous drug users will help curtail the prevalence of this infection.

Hepatitis C virus enters the host through needle inoculation, transfusion of blood or blood components, and by sexual transmission. After entering a susceptible host, hepatitis C virus invades, infects, and replicates within the blood stream, repeating the process in various tissues, as well as in peripheral lymphocytes, as it proceeds to the liver. Passing through various tissues such as those of the pancreas, thyroid, adrenal glands, spleen and bone marrow, hepatocytes being the principal site share most of the burden.

The influence of host factors such as age, gender, and race in the fate of HCV infection can be due to genetic variations. The male gender is more associated with the progression of the disease to cirrhosis. Methods of hepatitis C detection are comprised of antibody detection, followed by molecular methods to detect and amplify the viral genome.

Hepatitis C virus is an important pathogen causing liver disease

The influence of host factors such as age, gender, and race

Perfusionists
can be
involved in
a number
of cardiac
surgical
procedures

.....

Clinical procedures

Perfusionists can be involved in a number of cardiac surgical procedures.

select vascular procedures and a few other surgical procedures in an ancillary role. In the realm of cardiac surgery,

Perfusionists perform cardiopulmonary bypass in adult and pediatric surgical procedures, which constitute the majority of procedures that Perfusionists perform. Perfusionists may participate in curative or staged palliative procedures to treat the following pediatric pathologies:

- atrial septal defects.
- ventricular septal defects.
- tetralogy/pentology of Fallot.
- truncus arteriosus.
- transposition of the great vessels.
- cardiac transplants.
- lung transplants.
- coarctation of the aorta.
- interrupted aortic arch.
- Hypoplastic left/right heart.

- subaortic membrane.
- mitral valve repair/replacement.
- aortic valve disorders.
- anomalous/single coronary artery.
- vascular ring.
- extracorporeal membrane oxygenation (ECMO)

Adult surgical procedures may include:

- coronary artery bypass.
- aortic valve replacements.
- mitral valve repair/mitral valve replacement
- tricuspid valve repair
- aortic root replacements
- atrial myxomas
- dissections/aneurysms/trauma of the aorta (ascending, arch & descending)
- renal cell carcinoma/obstructive vena cava
- veno-venous bypass (e.g. during liver transplants)
- cardiac/lung transplants
- implants of ventricular assist device and ECMO.

Be continue

A two-part exam is required to become a certified clinical perfusionist and use the designation C.C.P. In the United States, this exam is administered and evaluated by the American Board of Cardiovascular Perfusion. Similar governing bodies exist in other countries with comparable examination processes. The first portion of the two-part process is the Perfusion Basic Science Exam, and the latter portion is the Clinical Applications in Perfusion Exam. In order to qualify for this examination process, a perfusion student must have either graduated from or be enrolled in an accredited perfusion program, as well as have participated in a minimum of 75 clinical procedures during the course of their training. A perfusion student may qualify for the Perfusion Basic Science Exam before they actually matriculate from their respective training program. Once employment is provided, and the perfusionist has participated independently in a minimum of 50 clinical procedures, he or she can qualify for the Clinical Applications in Perfusion Exam.

Once the Clinical Applications in Perfusion Exam has been successfully passed, a perfusionist can use the designation C.C.P. In addition, there are recertification requirements for perfusionist in which proof of a minimum number of clinical procedures and attendance to scientific or educational meetings must be provided to a certifying body (i.e. American Board of Cardiovascular Perfusion). These recertification requirements and subsequent verification process occur every three years and are mandatory to maintain certified status to use the designation certified clinical perfusionist. As February 2010, there were 3,766 certified perfusionists in the United States American Board of Cardiovascular Perfusion.

In Kurdistan or Iraq as general the person who did be a perfusionist should be have at least a Bachelor's degree in one of the medical branch like college of medicine or college of nursing and one years under training with open heart team especially professional perfusionist, now in Kurdistan we have about 15 perfusionist must of them in Hawler Surgical Specialty Hospital-Cardiac Center.

taken good training inside and outside like Italian system and Germany system of cardiovascular perfusion technique and British system and middle east system. May be we see in near future Kurdistan association of perfusionist and guideline of working and scientific degree of cardiovascular perfusionist like another country.

In the United Kingdom and Ireland, a Bachelor's degree in Life Sciences is a pre-requisite to enrolment on the perfusion training course. Employment as a trainee perfusionist is also required. Trainees must complete a two-year academic and practical course. They complete academic assessments (essays and exams), while in the workplace moving from a purely observational role to one in which they are capable of managing the patient while they are on cardiopulmonary system with minimal supervision. Once a trainee has been the primary perfusionist in 150 clinical procedures, they must undertake a practical exam. For this exam, the candidate is observed by two external examiners whilst building and priming a cardiopulmonary circuit, then using it during a surgical operation.

After the practical exam, trainees must complete a 40 minute viva voce exam, which tests their academic knowledge. After this is successfully completed, they are awarded a postgraduate diploma and the status of qualified clinical perfusion scientist. They must maintain this by performing a minimum of 40 clinical procedures per year. In countries such as China and Egypt, a perfusionist is a medical doctor who has completed subspecialty training.

May be
we see in
near future
Kurdistan
association
of
perfusionist
and
guideline
of working
and....

Cardiovascular perfusionist

Rayan J. Hussien

Head of perfusion-Hawler Cardiac Center

The
perfusionist
is a
highly
trained
member
of the
cardiothoracic
surgical
team

A perfusionist, also known as a clinical perfusionist or cardiovascular perfusionist, is a specialized healthcare professional who uses the heart-lung machine during cardiac surgery and other surgeries that require cardiopulmonary bypass to manage the patient's physiological status.

The perfusionist is a highly trained member of the cardiothoracic surgical team which consists of cardiac surgeons, anesthesiologists, physician assistants, surgical technologists, and nurses. The perfusionist's main responsibility is to manage the physiological and metabolic needs of the cardiac surgical patient so that the cardiac surgeon may operate on a still, unbeating heart. This is accomplished through the utilization of the heart-lung machine, as well as its associated components of an oxygenator, filters, reservoirs and tubing. The perfusionist is solely responsible for the management of circulatory and respiratory functions of the patient which has a great effect on the patient's systemic condition and allows the cardiac surgeon to focus on the actual surgical procedure and less on the immediate needs of the patient. Other responsibilities include autologous blood collection and processing, implementation and management of the intra-aortic balloon pump, adult and infant extracorporeal membrane oxygenation (ECMO)

as well as monitoring of anticoagulation, electrolyte, acid-base balance and blood-gas composition. In many tertiary hospitals, Perfusionists are also key personnel in placing and managing patients on ventricular assist devices as bridge to recovery or heart transplantation and supporting patients receiving lung or liver transplants. In certain hospitals, Perfusionists can be involved in procurement of cardiothoracic donor organs for transplantation.

Training and certification of Perfusionists

In the United States, a bachelor's degree or junior-level prerequisites with concentrations in biology, chemistry, anatomy and physiology are required to be admitted to a perfusion program. As of 2012, there were 17 perfusion training programs in the United States. Training typically consists of two years of academic and clinical education. Although the structure and training philosophies of perfusion programs differ, typically a perfusion student will begin their training in a didactic fashion in which the student will closely follow instructions from a certified clinical perfusionist in the confines of a cardiac surgery procedure. Academic coursework may be concurrent or precede this didactic clinical instruction and is equally vital for their training. Early in their clinical training, the perfusion student may have little involvement in the cardiac surgical procedure outside of an observational role. However, as time progresses, more tasks may be incrementally delegated to the perfusion student. These added responsibilities in the clinical environment are delegated to the perfusion student, with the ultimate goal of producing a capable and competent perfusion student. Once a perfusion student graduates from a perfusion program, he or she is not a certified clinical perfusionist but must begin the certification process. In the interim, the perfusion graduate is typically referred to as board-eligible, which is sufficient for employment in cardiac surgery with the understanding that advancing their status to a certified clinical perfusionist is required for long-term employment. Most hospitals or perfusion employers have stipulations on the duration of board-eligible status for an employed perfusionist.

International Classification of Diseases

ICD

Assist Prof Dr. Nazar Ali Sheren
Head of Nursing Department
College of Nursing

International Classification of Diseases (ICD):

-In the absence of a uniform classification of diseases, many countries found it necessary to prepare their own lists. The ICD is the international standard diagnostic classification, it's used to classify disease and other health problem .its original was used to classify mortality, later it was extended to diagnosis morbidity.

ICD-10 was endorsed by the Forty-third World Health Assembly in May 1990 and came into use in WHO Member States as from 1994.

ICD allows the counting of diseases, injuries, symptoms, reasons for encounter, factors that influence health status, and external causes of disease and death, such as accidents. Such health information is used for: (Epidemiology, Prevention, Managing health care, Allocation of resources, Monitoring, in research)

Purpose

- To classify diseases and other health problems, for vital records including death certificates and health records.

The meaning of classification

There are many diseases, and one

needs to establish a common language for reporting and data analysis. Standard grouping of diseases by a set of principles is called classification.

The users of the ICD include:

-Certifier: Is a person authorized by law who issues a certificate, stating to the best of his/her knowledge and belief, the cause of death and other facts related to the death for submission to prescribed authorities.

-Coder: is the trained individual who translates the documented causes of death or morbidity into standardized ICD codes using the rules and conventions inherent in the classification.

- As example

Mental disorders(F00-F09)

* F00

Dementia in Alzheimer's disease

-Definition of Alzheimer's disease is a primary degenerative cerebral disease of unknown etiology with characteristic neuropathological and neurochemical features.

* F01

Vascular dementia

Definition Vascular dementia is the result of infarction of the brain due to vascular disease, including hypertensive cerebrovascular disease.

The
ICD
is the
international
standard
diagnostic
classification

کۆمەڵەی زانستی
پەرستارانێ کوردستان

2013

**Kurdistan
Scientific
Nurses
Association**

January

SMTWTFS

1 2 3 4 5
6 7 8 9 10 11 12
13 14 15 16 17 18 19
20 21 22 23 24 25 26
27 28 29 30 31

February

SMTWTFS

1 2
3 4 5 6 7 8 9
10 11 12 13 14 15 16
17 18 19 20 21 22 23
24 25 26 27 28

March

SMTWTFS

1 2
3 4 5 6 7 8 9
10 11 12 13 14 15 16
17 18 19 20 21 22 23
24 25 26 27 28 29 30
31

April

SMTWTFS

1 2 3 4 5 6
7 8 9 10 11 12 13
14 15 16 17 18 19 20
21 22 23 24 25 26 27
28 29 30

May

SMTWTFS

1 2 3 4
5 6 7 8 9 10 11
12 13 14 15 16 17 18
19 20 21 22 23 24 25
26 27 28 29 30 31

June

SMTWTFS

1
2 3 4 5 6 7 8
9 10 11 12 13 14 15
16 17 18 19 20 21 22
23 24 25 26 27 28 29
30

July

SMTWTFS

1 2 3 4 5 6
7 8 9 10 11 12 13
14 15 16 17 18 19 20
21 22 23 24 25 26 27
28 29 30 31

August

SMTWTFS

1 2 3
4 5 6 7 8 9 10
11 12 13 14 15 16 17
18 19 20 21 22 23 24
25 26 27 28 29 30 31

September

SMTWTFS

1 2 3 4 5 6 7
8 9 10 11 12 13 14
15 16 17 18 19 20 21
22 23 24 25 26 27 28
29 30

October

SMTWTFS

1 2 3 4 5
6 7 8 9 10 11 12
13 14 15 16 17 18 19
20 21 22 23 24 25 26
27 28 29 30 31

November

SMTWTFS

1 2
3 4 5 6 7 8 9
10 11 12 13 14 15 16
17 18 19 20 21 22 23
24 25 26 27 28 29 30

December

SMTWTFS

1 2 3 4 5 6 7
8 9 10 11 12 13 14
15 16 17 18 19 20 21
22 23 24 25 26 27 28
29 30 31

Happy
New
Year!

سالی
نوێتان
پێڕۆزیت!